

TARİH VESİKALARI

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TÜRK KÜLTÜR ESERLERİ BÜROSU
TARAFINDAN YAYIMLANIR.

YAZI İŞLERİNİ İDARE EDENLER

HİKMET İLAYDIN

İSMET PARMAKSIZOĞLU

YENİ SERİ, I. CİLD

MART 1961

3 (18). SAYI

İÇİNDEKİLER

VESİKALAR VE ARAŞTIRMALAR

Faik Reşit UNAT, <i>Amasya Protokolleri</i>	359
Doç. Dr. Mustafa AKDAĞ, <i>Ankara Sultan Alâeddin Camii kapısında bulunan hicri 763 tarihli bir kitabenin tarihi önemi</i>	366
M. Çağatay ULUÇAY, <i>Selim - Bâyezid mücadelesi</i>	374
Dr. Ali SEVİM, <i>Anadolu Selçuklularına ait bir eser, Ravzatül'-küttâb ve Hadika- tü'l-elbâb</i>	388
İsmet PARMAKSIZOĞLU, <i>Kuyucu Murad Paşa'nın İran'a gönderdiği bir mektiup</i>	419
Dr. Selâhattin TANSEL, <i>Silâhşor'un Feth-nâme-i Digâr-ı Arab adlı eseri</i>	430

BİBLİYOGRAFYA

<i>Türk tarihi ile ilgili makaleler bibliyografyası (Ahmed KUŞAT)</i>	455
---	-----

ANADOLU SELÇUKLULARINA AIT BİR ESER
RAVZATÜ 'L-KÜTTÂB VE HADİKATÜ 'L-ELBÂB

Dr. ALİ SEVİM

Anadolu Selçuklu Devletine ait kaynakların, bilhassa yerli kaynakların-az ve yetersiz oluşu, bize, bu devir tarihinin bütün cepheleriyle anlaşılmasına imkân vermemektedir. Çeşitli tarihî kaynaklar yanında, dinî, fikrî ve sosyal realiteleri içinde saklıyan muhtelif edebî eserlerin de bugünkü tarih çalışmalarında ne kadar önem taşıdığı artık anlaşılmiş bulunuyor. [1] İşte bu mülâhazaya binaen, Anadolu Selçukluları Devletinin son zamanlarında ve Anadolu'nun çeşitli siyasî ve sosyal karışıklıklara sahne olduğu bir devirde yaşamış olan Ebû Bekr b. Zekî el-Konevî el-Mütetabbib'in H. 677 Ramazan'ının sonlarında (M. 1278 Şubat başları) te'lif etmiş olduğu bir münşeât mecmuasını tanıtmamın ve ondan bazı örnekler vermenin Anadolu Selçuklu tarihini aydınlatmak bakımından faydalı olacağı ümidindeyim. Şimdi eserin tanıtılmasına geçelim.

I. Müellif

Eserin müellifi «Sadr» lâkaph olup Ebû Bekr b. Zekî el-Konevî el-Mütetabbib'tir. Müellif bu Mütetabbib (مُتَطَبِّب) [2] ünvanını niçin aldığı eserinin hiçbir yerinde zikretmemişse de meşhur Selçuklu tabibi Ekmelüddin'e yazmış olduğu bir mektubda [3], kendisi için (چاکر قدیم...) tâbirini

[1] Bu hususta malûmat için bk. M. F. Köprülü, Anadolu Selçukluları tarihinin yerli kaynakları, Belleten, c. VII, sayı 27, 1943, s. 379-522.

[2] Mütetabbib (مُتَطَبِّب) tefa'ül (تَعْمَل) vezninden ismi fâildir. Bu vezin, arapçada umumiyetle bir şeyle zahmet çekmek suretiyle uğraşmak, meşgul olmak mânâsını ifade eder. Mütetabbib'in aslî maddesini teşkil eden harfler (ط ب) olduğuna göre mânâsı «tıbla uğraşan kimse» demek olacaktır.

[3] Ekmelüddin, Anadolu Selçukluları zamanında yaşamış ve «Melikü'l-etibbâ'lîğa yükselmiş meşhur bir tabibtir. Daha geniş bilgi için bk. Menakıb-ı Eflâkî (Huart terc.), 1,95, Paris, 1918; Divan-ı Sultân Veled, neşr. M. F. Uzluk, 230-232, 1941; Mektûbat-ı Mevlâna, neşr. Ayn. müell., s. 95, mektub nr. 91, İstanbul, 1937; Kitab-ı Fîhi ma-fih, neşr. Bedfuzzaman Furûzanfer, s. 209, Tahran, 1330; Prof. S. Ünver, Selçuk Tababeti, s. 92-93, Ankara, 1940. Bu eserde Hasan Fehmi Turgal'ın şifahi ifadesine binaen «Behaüddin Veled'in kendisine bir mektubunda bir medhiyesi mevcuttur. Bu mektub Ravzatü 'l-küttâb'tadır» diye bir kayıt vardır. Eserin elimde mevcut olan çeşitli nüshalarında böyle bir kayda rastlamadığımı hemen ifade etmeliyim.

kullanmasına bakılırsa, onun, tabib Ekmelüddin'in yanında tıbla uğraşmış olduğu ve kuvvetli bir ihtimalle de bu uğraşma neticesinde elde ettiği tabiplikten tevazu yoluyla Mütetabbib (متطبب) suretinde bahsettiği söylenebilir.

Ebû Bekr b. el-Konevî hakkında çağdaş kaynaklarda hiçbir malûmata rastlanmıyor. Yalnız eserinin mukaddimesinde verdiği haberlerden anlaşıldığına göre, gençliğinde arabî ve farisî «teressülât» la uğmuş, şiirler, lâtifeler ve nükteler öğrenmiş, bu fennin üstadlarından, bilhassa «Hazret-i Hudavend» i ve «Üstad» ı Bedrüddin Yahya'dan «müraselât» san'atının bütün inceliklerini tahsil etmiştir. Umümiyetle mektuplarından, zamanın emîrleri ve yüksek mevki sahipleriyle hususî surette mektuplaştığı ve onların dostluğunu kazandığı anlaşılmaktadır.

Keşfü 'z-Zünun'da müellifin ölüm tarihi H. 794 (M. 1391) olarak gösterilmektedir [4]. Bu tarih katî surette hatalıdır. Çünkü müellifimiz, münşeâtını cemettiği sırada yani H. 677 Ramazan'ının sonlarında 35 yaşında bulursa Keşfü 'z-Zünun müellifinin verdiği tarihe göre onun 152 yaşında vefat etmiş olması lâzımdır ki, bu da imkânsızdır. Keşfü 'Zünun'daki H. 794 (اربع و تسعين و سبعمائة) tarihindeki سبعمائة nin, ستائة den muharref olduğu kabul edilecek olursa H. 794 tarihinin H. 694 olduğu söylenebilir.

II. Eser

Eserin adı müellifin mukaddimede zikrettiği gibi «Ravzatü 'l-küttâb ve Hadikatü 'l-elbâb'dır. Eserini mukaddimede anlattığına göre, şöyle meydana getirmiştir :

Müellifimiz işi düştükçe dostlarına, yüksek mevki sahiplerine (مخدومان) [5] ve nihayet zamanın emîrlerine «ihvaniyyat» nev'inden mektuplar gönderirmiş. Bunların bir kısım müsveddeleri zamanla kaybolmuş. Dostları ve ahabları, kendisini geri kalan müsveddeleri temize çekerek bir mecmua meydana getirmesi için teşvik etmişler. Fakat o, tenkide uğrarım diye bu işe girişmekten çekinmiş. Bilâhara dostların

[4] KZ. c. I, s. 392.

[5] Maḥdûm (مخدوم) fasça çoğulu (مخدومان) tâbiri, kendisine hizmet edilen kimse (Sultan, Emîr v. s.) mânasını ifade eder. Mektuplarda daima kelimenin sonuna bir «y» (ى) ilâvesiyle (مخدوى) şeklinde kullanılıyor. Maḥdûmî (مخدومى) 'nin sonundaki bu «y» (= ى) harfinin, «yay-ı nisbet» ve «yay-ı vahdet» olmak üzere iki şekilde ifade edilmiş olması muhtemeldir. «Yay-ı nisbet» olduğuna göre mânası «kendisine hizmet edilen (veya edilmiş) kimseye müteallik» olacaktır. «Yay-ı vahdet» olması halinde ise mânası «kendisine hizmet edilen herhangi bir kimse» olmalıdır. Fakat bununla beraber müellifin mukaddimede «Maḥdûmîyân» (مخدوميان) değil de, Maḥdûmân (مخدومان) şeklinde çoğul yaptığına bakılırsa Maḥdûmî (مخدومى) 'nin sonundaki «y» (ى) harfinin, «yay-ı nisbet» değil de «yay-ı vahdet» olması imkân dahiline giriyor. Bu mülâhazaya binaen çalışmalarımızda kim oldukları açıkça bilinemiyen Maḥdûmî namı altında yazılan mektupları, - onları muhtelif şahıslar telâkkî ederek - ayrı ayrı incelemeyi doğru bulduk.

ısrarını kıramıyarak elinde mevcut olan mektup müsveddelerini toplamış ve ona, «Ravzatü 'l-küttâb ve Hadîkatü 'l-elbâb» adını vermiştir.

Mukaddimede zikredildiği üzere eser, muhtelif şahıslara yazılan mektuplardan teşekkül etmektedir. Mektuplar, umumiyetle «ihvaniyyat» nev'inden yani hususî mahiyette olmakla beraber bazı ehemmiyetli tarihî kayıtları ihtiva etmektedir. Meselâ Cimri vak'ası dolayısıyla ismi tesbit edilemeyen bir Büyük'e (بزرگی) yazılmış olan mektupta isyan zamanındaki Anadolu'nun pek karışık bir hal almış olan vaziyetini ve bu meyanda Cimri tâifesinin her tarafa dehşet saldıdığı bir sırada «iki yolcu veya iki arkadaşın bir yolda buluşmalarına dahi imkân kalmadığını» pek acı bir dille anlatıyor.

Bundan başka elimizde mevcut kaynaklarla ismini tesbite muvafık olamadığımız «sağlam fikirli ve uzağı gören» Mahdûmî'nin, takriben H. 677 senesi civarında, Anadolu Selçuklu Devletinin oldukça önemli devlet makamlarından olan Divan-ı İnşa'ya tâyin edilişi zikredilmektedir. Mecmuada, buna benzer birçok çeşitli malûmattan başka, devrin muhtelif yönlerden o zamanki durumunu hakiki veçhesiyle aksettiren bir hayli kayıtlara da raslanmaktadır.

Eserde, isimlerine çağdaş kaynaklarda rastlıyamadığımız birtakım emirlere ve muhtelif şahıslara yazılan mektuplar mevcuttur. Bu emir ve şahısların gerçek kimlikleri ilerde ortaya çıkacak yeni kaynaklar yardımıyla tesbit edilecek olursa, şüphesiz bu mektuplar daha önemli birer tarihî vesika olacaklardır.

Mecmuada şu mektuplar bulunmaktadır.

A — Yüksek mevki sahibi bir zâta (مخدومی) yazılan mektuplar:

- 1 — این خدمت نزد مخدومی ارسال رفت که دیوان انشای حضرت سلطنت شیدالله ارکانها بر رأی متین و فکر دوربین وی تفویض افتاده بود
- 2 — این خدمت نزد مخدومی اصدار افتاد که از حضرتش فرقت بی ارادت اتفاق افتاده بود
- 3 — این تحیت بخدمت مخدومی ارسال افتاد در جواب مشرفه که فرستاده بود
- 4 — این خدمت نزد مخدومی اصدار افتاد. واورا بمجلس انس استدعا رفت
- 5 — این رقمه در عیادت مخدومی تحریر افتاد
- 6 — این رقمه نزد مخدومی درباب شفاعت شخصی تحریر افتاد
- 7 — این رقمه نزد مخدومی ارسال افتاد که ازوی منصبی فروگشوده بودند
- 8 — این رقمه نزد مخدومی تحریر افتاد در باب تهنیت ولایتی که بخدمتش تعلق گرفت
- 9 — این رقمه نزد مخدومی که بواسطه قضیه روزی چند مجبوس بود اصدار افتاد
- 10 — این رقمه نزد مخدومی ارسال افتاد که از سفری که وی را اتفاق رفته بود باز سلامت مراجعت نمود
- 11 — این رقمه نزد مخدومی اصدار افتاد در باب تهنیت ولادت فرزندش

üddin'e verildi [13]. Aksarayî'nin verdiği bu kayda göre Behâüddin, işte bu sıralarda melikü's-sevâhillik makamına geliyor. Fakat katî olarak hangi tarihte vazifeye başladığı ve hangi tarihe kadar bu vazifede kaldığı bilinmiyor. Yalnız Cimri isyanında (H. 675 in sonları) Konya'da yine melikü's-sevâhillik unvanını ihraz etmiş olduğu halde katlediliyor. Aksarayî'nin ifadesinden [14] ve bizim müellifimizin manzumesinden [15] Cimri isyanı sırasında öldürülen Sadüddin Hoca Yunus'un da bu sıralarda melikü's-sevâhil olduğu anlaşılıyor [16]. Aynı zamanda iki tane melikü's-sevâhil olamayacağı düşünülürse ya bu iki melikü's-sevâhilden birinin, o zaman melikü's-sevâhil ünvanını ihraz ettiği halde fiilen vazife başında olmadığı veya her ikisinin de ayrı ayrı zamanlarda bu vazifeyi ifa etmiş oldukları neticesine varılır. Maalesef mevcut kaynaklarda bu hususta aydınlatıcı malûmata rastlayamadığımız için şimdilik bu hususta kat'î bir şey söylenemiyor. Emîr Behâüddin'den sonra melikü's-sevâhil olarak Emîr Bedrüddin Ömer'i görüyoruz [17].

Ahmed Tevhid Bey, H. 655 - 675 tarihleri arasında melikü's-sevâhillik yaptığı anlaşılan Emîr Behâüddin'le Mentеше Beyi'nin babası Hacı Behâüddin'in aynı şahıs olduğundan bahsediyor [18]. Haddi zatında bu şahıslar başka başka kimselerdir [19].

Müellifimizin de Emîr Behâüddin'in [20] samimî bir dostu olduğu, ona yazdığı mektuplardan anlaşılmaktadır.

[13] ... بامارت ملك السواحل بهالدین که امیر نامدار بود بدو تعلق گرفت [13] Aksarayî, Müsameretü'l-ahbar ve Müsayeretü'l-ahyar (neşr. O. Turan), Ankara, 1944, s. 74.

خواجہ یونس و بہالدین ملک السواحل در آن اوان آن خروج و وقوع فتنہ و حدوث واقعه در مراحل [14] Aksarayî, mzk. esr., s. 122.

[15]

بیچاره خواجہ یونس گوئی کیا شد
آن سرور یگانہ و آن میر نوجوان
کو آن ہمہ تکبر و شاہی و عز و تاز
و آن حکم در سواحل همچو قضا روان
مسکین بہادین کہ جوانی گزیدہ بود
چون از میان کار برون رفت ناگہان

Ebû Bekr el - Konevî, Ravzatü'l - küttâb ve Hadikatü'l - elbâb, Millî Eğitim Ktp. yazmalar kısmı, No. 664. Zeyl 8a.

[16] İbn Bîbî, mzk. esr (Houtsma neş.), c. IV, s. 327.

[17] Bk. Riefstahl, Cenubî - Garbî Anadolu'da Türk Mimarîsi, İstanbul, 1941, s. 78 ; İ. H. Konyalı, Alanya Tarihi, İstanbul 1946, s. 302.

[18] Bk. TOEM., c. I. s. 761.

[19] İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Kitabeleri, İstanbul, 1929, s. 168 ; P. Wittek, Mentеше Beyliği (çevr. O. Ş. Gökay), Ankara 1944, s. 51.

[20] Mevlân Celâleddin-i Rumî, onu «yüksek himmetli, fakirleri besliyen Tanrıdan korkan; mazlûmların imdadına koşan, halim, dindar» bir emîr olarak tavsif ediyor. Mektubat-ı Mevlâna, neşr. M F. Uzluk, İstanbul, 1937, s. 115 - 116.

C — Bedrüddin Yahya'ya yazılan mektuplar :

- 1 — ابن خدمت بحضرت خداوندم ملك الادبا والفضلا استاد الزمان فارس میدان علم البيان بدرالدين يحيى اطاب الله ثراه اصدار رفته بود در باب فقهی که میخواست تا از آن دریای فضیلت اغتراف کند و از فواید انوار آن آفتاب علوم اقتباس نماید
- 2 — ابن خدمت بحضرت خداوندم و استادم افضل المتأخرين بدرالدين يحيى رحمه الله عليه در جواب مشرفه که نزد کاتب نوشته بود در باب تأخیر مکاتبات عتابی مشتاقانه فرموده اصدار افتاد
- 3 — ابن خدمت بحضرت خداوندم ملك الافاضل بدیع الدهر و قریع العصر امیر بدرالدين يحيى اطاب الله ثراه اصدار رفته بود

Bedrüddin Yahya hakkında kaynaklarda mevcut olan malûmat şudur.

1 — İbn Bîbî, El-evamirü 'l-Alâiye fi'l-umûri 'l-Alâiye [21], 568-69.

Burada Bedrüddin Yahya tercüman olarak zikrediliyor ve onun Konya'da yetişip büyüdüğü, aslen Cürcan'lı olduğu ve meşhur şair Fahrüddin-i Gürgânî'ye [22] müntesib bulunduğu kaydedilmiştir. Birçok ilimleri öğrenmiş; bilhassa «inşâ-i mükâtebât» ve «müraselât-ı Dîvanî» de «yed-i beyzâ ve dem-i Mesîhâ» sahibi bulunduğu ve hattâ İbn Bîbî'nin de hocası olduğu zikredilmiştir.

2 — Mektubât-ı Mevlâna'da

a) Mevlâna, ona gönderdiği mektupta, ismini tasrih etmeyip sadece «Fülânüddin» demekle iktifa ettiği bir şahsın güç durumunda bulunduğunu zikrediyor ve ona yardım etmesi için Emîr Bedrüddin Yahya'ya rica ediyor [23].

b) Mevlâna bu mektubunda «mürebbi'l-fukara, melâzü'z-züafâ» Emîr Bedrüddin'e, aziz evlâd Tâcüddin'in, «Hâzret»in muhiblerinden olduğunu söylüyor ve «Cenab-ı Âli»nin ona lûtf ve ihsanda buluna-çağını ümid ettiğini kaydediyor [24].

[21] Bu eser hakkında bk. İslm. Anskl. İbn Bîbî maddesi.

[22] Fahrüddin Es'ad-i Gürgânî, Selçukî Hükümdarı Ebû Talib Tuğrul Bey'in sarayına intisab etmiştir. Pehlevî lisanından iktibas etmiş olduğu «Veys u Râmin» destaniyle şöhret bulmuştur. Daha geniş malûmat için bk. Rıza Kulî Han, Mecma'ü 'l-füsehâ, c. I, s. 375, 1925; E. G. Braune, A literary History of Persia, vol. II, s. 274-75.

[23] Mektubat - ı Mevlâna, neşr. M. F. Uzluk, İstanbul, 1937, s. 114.

[24] Ayn. Esr., s. 147, Mektup No. 143.

3 — Menâkıb-ı Eflâkî'de.

a) Mevlâna Celâlüddin-i Rumî tahsil için Şam taraflarına gittiği zaman II. İzzeddin Keykâvus (H. 643 - 656) [25] onu Anadolu'ya getirmesi için Bedrüddin Yahya'yı o taraflara gönderiyor [26]. Bedfüzzaman Furûzanfer bu vak'anın tarihini (H. 645 - 647) seneleri arasında olduğunu zikrediyor [27].

b) Mevlânâ bir gün hamama gitmiş. Dökündüğü sularla hastaların iyi olduğunu gören Bedrüddin Yahya coşmuş ve şiir söylemiştir [28].

c) Bedrüddin Yahya, Mevlâna'nın ölümünde yani H. 672 tarihinde görülüyor. O, Mevlânâ'nın ölümü dolayısıyla Muñüddin Pervane'nin hazırladığı bir taziyet meclisinde Mevlânâ'yı öven şiirler okumuştur [29].

4 — Sahib Fahrüddin Ali vakfiyesi.

Burada Bedrüddin Yahya tercüman olarak zikrediliyor.

..... وجميع الارض المزوفة بدرالدين يحيى بن زكريا الترجمان القونوي انكيسة ظاهر مدينة قونية³⁰

Yukarıda zikredilen kaynaklardan çıkan en son netice şudur :

II. İzzeddin Keykâvus zamanında tercümanlık mevkiini ihraz eden Bedrüddin Yahya, H. 672 de yani Mevlânâ'nın ölümü sırasında hayattadır. «Emîr ve Melikü'l-üdebâ» ünvanlarına sahiptir. Bu tarihten sonra onun hayatta olduğunu gösteren bir kayda rastlanmamakla beraber Ebû Bekr el-Konevî, H. 677 Ramazan'ı sonlarında tertip ettiğini söylediği mektuplarında, Bedrüddin Yahya için (اطاب الله ثراه = Allah toprağını nurlandırsın) tâbirini kullandığına bakılırsa onun bu tarihte hayatta olmadığı kolayca anlaşılır [31]. Binaenaleyh onu, II. İzzeddin Keykâvus'un tek başına hüküm sürdüğü H. 643 tarihiyle, Mevlânâ'nın

[25] Bu tarihlerin münakaşası için bk. Prof. O. Turan (Zeki Velîdî Armağanı) II. İzzeddin Keykâvus'a ait bir temliknâme, s. 4-5; ayn. müellif, Celâleddin Karatay vakıfları ve vakfiyeleri, Belleten, c. XI, 1948, s. 51.

[26] Menâkıb-ı Eflâkî (Huart terc.), c. I, s. 64.

[27] B. Furûzanfer, Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, Tahran, ş 1315, s. 45.

[28] Menâkıb-ı Eflâkî (Huart terc.), c. I, s. 285.

[29] Ayn. esr., c. II, s. 99.

[30] H. 679 tarihli Sahib Fahrüddin Ali Vakfiyesi, Vakıflar Umum Müdürlüğü, Defter No. 592, s. 10J.

[31] Yalnız burada oldukça önemli bir noktaya temas etmek istiyorum. Ebû Bekr el-Konevî, Mektuplarını tabîî olarak hayatta bulunan şahıslara göndermiştir. Kendisinin söylediğine göre mektuplarını şahıslara yazıp gönderdiğinden ancak (bilinmeyen) bir müddet geçtikten sonra dostlarının ısrarı üzerine yalnız elinde kalabilen (çünkü bir kısmının zayi olduğunu söylüyor) mektupların müsveddelerini H. 677 Ramazanının sonlarında bir araya getirmiştir. İşte bu zaman zarfında (yani mektupları yazıp gönderdiği zamanla, sonradan onların müsveddelerini bir araya getirdiği H. 677 tarihi arasında) mektupları gönderdiği şahıslardan bazıları herhangi bir şekilde ölmüştür. İşte bu sebepten dolayı mektupların müsveddelerini cemederken ölen şahıs-

ölüm tarihi olan H. 672 tarihleri arasında takibedebiliyoruz. Bu itibarla Ebû Bekr el-Konevî de, Bedrüddin Yahya'ya yazdığı mektuplarını bu tarihler arasında yazmış olmalıdır.

Ç — Mevlânâ Şerefüddin Hattat'a yazılan bir mektup :

1 — این خدمت نزد برادر حقیقی و دوست نفیسی مولانا شرف‌الدین خطاط اصدار افتاد و اورا مجلس انس استعدا رفت

Şerefüddin Hattat hakkında mevcut kaynaklarda hiçbir malûmata rastlıyamadık.

D — Emîr Zahîrüddin b. بغدین -i Kengirî'ye yazılan bir mektup :

1 — این تحیت نزد مرحوم امیر ظہیرالدین بن بغدین کنکری رحمہ اللہ اصدار افتاد محروسہ
قونہ

Emîr Zahîrüddin b. بغدین -i Kengirî hakkında kaynaklarda hiçbir kayda rastlanmamıştır. Yalnız Mahmud-ı Aksarayî'nin Müsameretü 'l-ahbar ve Müsayeretü'l-ahyar adlı eserinde şöyle bir kayıt vardır :

... 'بغدین' in oğlu Bedrüddin kardeşiyle birlikte (kardeşinin ismi zikredilmemiştir) içinde kaleleri bulunan (خلیہ) köyüne, -yağmalamak maksadiyle-girmişlerdi. Üç bin askerle Niğde hududundan tâ Sivas suyu kenarına kadar olan vilâyete taarruz ediyorlar. Köyde hiç kimse hayatından emin değildir. Halk uzun müddet onların tazyiki ve yağmaları altında kalmıştır. Nihayet Aksaray ve gayri yerlerin şeyh ve imamları, bunları buradan asker kuvvetiyle kovmanın zor olduğu hakkında aralarında meşveret ederler, neticede onlara «bu vilâyeti ikta suretiyle size verelim» diye haber gönderirler. Bedrüddin, kardeşi ve birkaç kişiyle beraber bu hususta konuşmak üzere vilâyet büyüklerinin yanına geldikleri zaman bu iki kardeşi ve tâbî'lerini katlederler ve bu suretle onların tasallutundan kurtulmuş olurlar. Bu vak'a H. 698 tarihinde vukubulmuştur.^[32]

lara yazılan mektupların başlıklarını -ki bu başlıklarda unvân ve isimden sonra (ادام الله دولته ، ادام الله فضله) gibi adı geçen şahısların hayatta olduklarını gösteren duâ makamında cümleler vardı - değiştirerek (اطاب الله مراد ، رحمه الله ، مرحوم) tâbirlerini havi yeni başlıklar tanzim etmiştir. Meselâ H. 675 tarihinin son zamanlarında Cimri vak'asında öldürülen Melikü's-sevâhil Emîr Behâüddin'e, şüphesiz ölmeden evvel yazmış olduğu mektubun başlığını, H. 677 de mezkûr müsveddelerini cemederken değiştirmiş ve (امیر مرحوم) tâbirini havi yeni bir başlık koymuştur.

Biz bu yolla, diğer kaynaklarda ismine tesadüf edilmeyen ve fakat münşeâtımız'da bulunan birçok şahıs ve emîrlerin yaşadığı zamanı çıkarabiliyor ve onları aynı isimde bulunan başka kimselerden kolaylıkla ayırabiliyoruz. Meselâ burada tabib Ekmelüddin için (ادام الله فضله) cümlesini yazmıştır ki bu da onun, 677 tarihinde hayatta olduğunu gösterir.

[32] Aksarayî, Müsameretü'l-ahbâr ve Müsayeretü'l-ahyar. (Neşr. O. Turan) s. 253 - 55, Ankara 1944.

Burada Bedrüdîn nin Bedrüdîn'den başka ismi zikredilmeyen diğer kardeşinin, Emîr Zahîrüdîn olması ihtimal dahilinde idi. Fakat bu iki kardeş, Aksarayî'nin ifadesine göre H. 698 tarihinde mezkûr vak'ada öldürülmüşlerdir. Halbuki müellifimiz H. 677 tarihinde ondan (رحمه الله) ve (امير مرحوم) diye bahsetmektedir. Bu da gösteriyor ki Emîr Zahîrüdîn H. 677 tarihinde hayatta değildir. Binaenaleyh burada ismi zikredilmeyen diğer kardeşin, Zahîrüdîn olamayacağı kendiliğinden anlaşılır.

Netice olarak ümeradan olduğu anlaşılan, fakat hangi sultan zamanında ve nerenin emîri bulunduğu bilinmeyen Emîr Zahîrüdîn'in, kendisinden başka iki kardeşinin daha olduğu, birinin adının Bedrüdîn, diğerinin ise adının zikredilmemiş bulunduğu Aksarayî'nin kaydından anlaşılmaktadır.

E - Melikü 'l-etibba Ekmelüddin'e yazılan mektuplar :

1 — این بندگی بحضرت مولانا ملک الحکما والاطبا اکمل الدین ادام الله فضله تحریر افتاد

2 — این خدمت بحضرت خداوند ملک الحکما رئیس الاطبا مولانا اکمل الملة والدین رحمه الله
اصدار افتاد

3 — این خدمت هم بحضرتش اصدار افتاد در محروسه قیصریه

F) Şemsüddin Muhammed b. Muhammed el-Cüveynî'ye yazılan mektup ve arapça bir kasîde [33]

1 — این خدمت با قصیده تازی تحریر رفته بود که بحضرت خداوندگار اعظم دوران دستور ایران وتوران شمس الدنیا والدین محمد بن محمد الجوینی ابد الله دولته عرض رود بواسطه عارضه آن قضیه در تعویق ماند و آن امنیت میسر نشد

Mektup, meşhur Şemseddin-i Cüveynî'ye yazılmıştır. Ebû Bekr b. Zekî el-Konevî'nin, şair ve san'atkârları himaye etmekle maruf olan Şemsüddin-i Cüveynî'ye bu mektubu göndermek istemesindeki hikmet ihtimal ki -diğer şair ve san'atkârlar gibi- onun gölgesine sığınmak, dolaşısıyla onun lûtf ve ihsanlarına nail olmak ümidini beslemiş olmasıdır. Nitekim Ebû Bekr b. Zekî el-Konevî ona göndermek istediği bu mektupta, kendisinin âlimlerin yanında ilmî terbiye görmüş bir kimse olduğunu söylemek suretiyle, ilmî hüviyete sahip bulunduğunu ve ona hizmet etmek istediğini ihsas etmeğe çalışmıştır.

Şemseddin-i Cüveynî, Hülâgu'nun halefi Abaka Han zamanında çok karışık bir vaziyet arzeden Anadolu işlerini yoluna koymak için mühim bir askerî kuvvetle H. 676 (M. 1277) tarihinde Anadolu'ya gönderildi [34]. Ebû Bekr b. Zekî el-Konevî'nin, mektubunu, onun Anadolu'da bulunduğu bir sırada kaleme almış olduğu anlaşılıyor.

[33] Bu kasîde mektubun içinde değil, eserin zeylinde dir.

[34] İslm. Anskl. Cüveynî maddesi.

Âlim, şair ve san'atkârları himaye eden Şemsüddin-i Cüveynî namına birçok Arap ve Acem şairleri tarafından kasîdeler yazılmıştır^[35]. Müellifimiz tarafından ona bir mektup ve — eserin zeylinde bulunmak üzere — iki kasîde yazılmıştır.

G) Emîr Nusretüddin'e yazılan mektuplar :

- 1 — این خدمت بحضورت خداوندی ولی الآیاد سید الامرا والافاضل جامع المناقب والمفاخر امیر نصره الدین ادام الله ایامه ارسال رفت
- 2 — این خدمت هم بحضورتش تحریر افتاد در باب وفات برادرش امیر شجاع الدین کناک؟ رحمه الله
- 3 — این خدمت هم بحضورتش ارسال رفت در باب وفات برادر دیگرش امیر شمس الدین قیصر رحمه الله رحمة واسعة
- 4 — این خدمت هم بحضورتش ارسال رفت در باب شکایت از جماعتی که با ایشان سلوک طریق موافقت روی نموده بود و افعال و اقوال شان نامرضی یافته و صحبتشان خار دیده دیده
- 5 — این خدمت بحضورت خداوند ملک الامجاد والافاضل امیر نصره الدین رحمه الله اصدار افتاد در محروسه قونیه
- 6 — این خدمت بحضورت خداوند جامع المآثر والمناقب امیر نصره الدین رحمه الله ارسال افتاد بمحروسه قیصریه
- 7 — این خدمت بحضورت خداوند جامع المآثر ملک الامجاد والافاضل امیر نصره الدین رحمه الله ارسال افتاد در تهنیت شرب داروی مسهل

Emîr Nusretüddin namına yukarıda görüldüğü üzere yedi tane mektup yazılmıştır. Mektuplarda bu Emîr Nusretüddin'in kim olduğu tasrih edilmemişse de, mektupların yazıldığı sıralarda -ki Ebu Bekr b. Zekî'el-Konevî'nin, mektuplarını umumiyetle Cimri vak'ası vukuu tarihi civarında (H. 675) yazmış olduğu anlaşılıyor- hayatta bulunan bir Emîr Nusretüddin olması icab etmektedir. Mezkûr emîrin Cimri vak'ası sıralarında hayatta bulunan Sahib Ataoğlu Nusretüddin Hasen olduğu tahmin edilebilir. Bilhassa birinci mektupta «Karahisar mahrusasına vasıl olduğum zaman o hazrete karşı olan sevgi ve iştihakım harekete geldi» ve Kayseri'de yazıldığı tasrih edilen 6 No. lı mektupta «bir adam geldi, Emîr Nusretüddin'in selâmette bulunduğu ve tâife-i tâgiyân'ın mağlûbiyet haberini verdi» sözleri de bünü biraz teyid eder görünmektedir. Çünkü Sahib Ataoğulları'na (Nusretüddin Hasen ve Tâcüddin Hüseyin) Lâdik (Denizli), Honas ve Karahisar-ı Develi serleşkerliği verilmişti^[36].

[35] İslm. Anskl. ayn. madde.

[36] İbn Bîbî, mez. Esr. (Houtsma neşr.), c. IV, s, 308.

6 No. lı mektupta zikredilen «tâife-i tâgiyân»ın hangi tâife olduğu bilinmiyor; çünkü Anadolu'nun bu devirdeki vaziyeti sonderece karışık bir durum arz etmektedir. İhtimal ki, bu tâife Uc'larda bulunan ve devlete karşı isyan eden bir Türkmen kabilesidir.

Emîr Nusretüddin'e yazılan mektuplardan, onun emîr Şücaüddin ڪناڪ ile Emîr Şemsüddin Kayser adında iki kardeşinin olduğu anlaşılıyor. Bunların ölümü münasebetiyle Ebû Bekr b. Zekî el-Konevî Emîr Nusretüddin'e taziyet mektupları yazmıştır. Netice olarak Emîr Nusretüddin'in, Sahib Ataoğlu Emîr Nusretüddin Hasen olduğu kabul edilirse, onun Tâcüddin Hüseyin'den başka emîr olduğu unvanlarından anlaşılacak, fakat hiçbir kaynakta isimlerine tesadüf edilemeyen Şücaüddin ڪناڪ ve Şemsüddin Kayser adında iki kardeşinin daha bulunduğu meydana çıkmış olacaktır.

Sahib Ataoğulları hakkında bibliyografik malûmat için bk.

1 — İbn Bîbî, el-Evamirü'l-Alâiye fi'l-umûri'l-Alâiye (Houtsma neşr.) c. IV, s. 308, 327, keide, 1902.

2 — Anadolu Devleti Selçuklularının Tarihi, neşr. M. F. Uzluk, Faksimile, s. 60, Ankara, 1952.

3 — Aksarayî, Müsameretü'l-ahbar ve'l-Müsayeretü'l-ahyar, neşr. O. Turan, s. 74, 122, Ankara, 1944.

4 — Müneccimbaşı'ya göre Anadolu Selçukîleri, H. F. Turgal, s. 80, İstanbul, 1935.

5 — Sahib Ata ile oğullarının hayatı ve eserleri, M. Ferit, M. Mesut, s. 58—59, 126, İstanbul, 1934.

6 — Prof. İ. H. Uzunçarşılı, Anadolu Kitabeleri, s. 20, İstanbul, 1929.

7 — Baybars Tarihi (Prof. Ş. Yalçınkaya terc.), s. 90—91, İstanbul, 1941.

8 — Halil Ethem, Düvel-i İslâmiye, s. 273, İstanbul, 1927.

Ğ) Emîr Seyfüddin'e yazılan mektuplar:

1 — این تہنیت نزد امیر سیف الدین اصداد افتاد در شفاعت شخصی کہ از وی جریمہ حادث شدہ بود و گناہی صادر گشتہ

2 — این تہنیت ہم بخدمتش ارسال رفت در تہنیت عید اضحی

Mektubun kendisine yazıldığı Seyfüddin'in ümeradan olduğu anlaşılıyor. Fakat nerede ve hangi tarihlerde emîr bulunduğu sarahaten zikredilmemiştir. Bu hususta katî bir hükme varmak mümkün olamamıştır.

H) Bir Büyüük'ün (بزرگی) namına yazılan mektuplar :

- 1 — این تهنیت بحضرت بزرگی اصدار افتاد در باب انہزام لشکر جبری لعین و براگندہ گشتن جمعیت ترکمان و خوارج بی دین
- 2 — این خدمت ہم از زبان خدمتیش (Melikü 's-sevâhil Behâüddin'den) بزرگی ارسال افتاد کہ نوشته فرستادہ و از حادثہ کہ از روزگار بوی رسید شکایت کردہ
- 3 — این کلمہ چند از زبان خدمتیش (Emîr Seyfüddin'den) نزد بزرگی تحریر افتاد در باب شخصی کہ از وی خوبی صادر شدہ بود
- 4 — این رقمہ نزد بزرگی در حق عزیزى تحریر افتاد
- 5 — این رقمہ نزد بزرگی تحریر رفت کہ از منصب دنیا اعراض کردہ بود بجانب لمان شرف معرفت راہ حق متوجہ گشتہ

İsmi tasrih edilmiyerek sadece Buzurgî (بزرگی) denmekle iktifa edilmiş olan bu zatın kim olduğu, kendisine yazılmış olan mektupların hiç birinden anlaşılammaktadır. Yalnız bu mektuplardan, Buzurgî'nin yüksek mevki sahibi devlet ricalinden bulunduğu görülüyor.

J) Müellifin «dost» larına gönderdiği mektuplar :

- 1 — این تحیت بخدمت دوستی ارسال افتاد بجواب نامہ کہ فرستادہ بود ذکر انہزام لشکر جبری لعین کردہ
- 2 — این رسالہ بمحروسہ قونیه جمعیت عن الآفات نزد جماعتی دوستان یگانہ اصدار افتاد
- 3 — این نبشته نزد یکی از اهل حسد کہ از روی نادانی ہدیائی چند از وی نقل کردہ بودند تحریر افتاد
- 4 — این نوشته نزد دوستی ارسال افتاد کہ بسخن و شاه اصفا کردہ بود و ضمیر منیرش بواسطہ اباطیل حساد و اعدا تغیر پذیرفتہ
- 5 — این تحیت نزد جماعت عزیزان از مقام غربت تحریر افتاد
- 6 — این خدمت نزد دوستی تحریر افتاد و او را بمجلس انس استدعا رفت
- 7 — این خدمت نزد دوستی تحریر افتاد کہ شرط عیادت این ضعیف بجای نیاوردہ بود
- 8 — این رسالت نزد دوستی بطریق نصیحت اصدار افتاد
- 9 — این تحیت نزد جماعت دوستان بمحروسہ قونیه اصدار افتاد
- 10 — این رقمہ را شی از شہای زمستان نزد دوستی اصدار افتاد وی را بمجلس انس استدعا رفت

- 11 — این رقمه نزد دوستی ارسال افتاد که از وی نقلی کرده بودند
 12 — این رقمه نزد دوستی اصدار افتاد و او را بمجلس انس استدعا رفت
 13 — این رقمه نزد دوستی ارسال رفت باستدعای شراب
 14 — این رقمه نزد دوستی اصدار افتاد و از منشآت طبع او التماس رفت

J) Dil (gönül) ile dimağ arasında, nefsin huzurunda yapılan bir münazara:

1 — این رساله در باب مناظره میان دل و دماغ تحریر افتاد

III. Eserin yazma nüshaları.

Eserin başlıca yedi yazma nüshası mevcuttur.

1. Ankara Maarif Vekâleti Ktp. Nüshası. No. 664.

Bu nüsha müellif hattıyla olup 82 varaktır. Ebadı (12×17) cm. Her sahifede 13 satır vardır. Kalın âbâdî kâğıt üzerine nesihle yazılmıştır. Baştan (1 ab) varakı sonradan başka bir nüshadan istinsah edilmiştir. 72b, 73b, 74b, 75b, 76b sahifelerinin devamlarından bazı sahifeler noksandır. Mektup başlıkları umumiyetle kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Te'lif tarihi H. 677 Ramazan'ı sonları (M. 1278 Şubat başları).

A. 1 a—82 b Ravzatü 'l-küttâb ve Hadîkatü 'l-elbâb.

Baş: حمد و سپاس خدایی را کی امداد فیض فضل او درباره عالمیان

Son: و فرغ من تألیف منشیه الفقیر الی ربه العفی ابو بکر زکی المتطبب الملقب بالصدر القنوی :
 اطلقه الله عن وثاق النفس بما قیدت أو هلمه و بیض وجه ایمانه بما سودت اقلامه حامداً مصلياً علی
 نبیه وآله ذلک فی اواخر رمضان المبارک سنة سبع و سبعین و ستمائة 677.

B. Muhtelif şahıslara yazılan mektuplar, kasîdeler ve manzum parçalar:

a) Şemsüddin Muhammed b. Muhammed Cüveynî'ye, Cimri ordusunun in hizamı ve Cimri'nin öldürülmesi dolayısıyla yazılmış arapça bir kasîde (1 a—4 a).

b) Mezkûr şahısa yazılan ikinci bir arapça kasîde (4 a—6 a).

c) İsmi tesbit edilemiyen yüksek mevki sahibi bir zata (Mahdumî) yazılmış biri arapça, diğeri farsça olmak üzere iki kıt'a (6 a—6 b).

ç) H. 676 senesinde inkıraz bulan Rum Emîrleri hakkında yazılmış farsça bir mersiye (6 a—9 b).

d) Mahdumî'ye cevap olarak yazılan iki arapça kıt'a (9 b—10 a).

4 — Viyana Nüshası. Tavsifi için bk. A. Krafft, Die Arabischen, persischen und Türkischen Handschriften der K. K. Oriental. Akademi zu Wien, Wien, 1842. No. 77.

5 — Ayasofya Ktp. Nüshası. Tavsifi için bk. A. Ateş, (H. VI-VII). asırlarda Anadolu'da farsça eserler, T. M., c. VII-VIII, s. 122.

6 — Üniversite Ktp. Nüshası, Tavsifi için bk. Ayn. Mkl., s. 122.

7 — Süleymaniye Ktp. Esad Efen. Nr. 3295. Eser burada bir mecmua içinde bulunmaktadır. Kalın âbâdî kâğıt üzerine talik yazıyla yazılmıştır. Her sahifede 17 satır vardır. Başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış olup 227 vrk. tır. Ebadi (17 × 12. 30) Mecmuanın bütünü üç bölümden ibarettir:

I — İhvaniyât neviden mektuplar (1 b — 69 a)

II — Ravzatü 'l-küttâb ve Hadikatü 'l-elbâb (72 b — 185 a)

Başı: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ تَمَّ بِالْخَيْرِ وَوَفَّقَ
 حَمْدُ سَیِّدِ خَدَی رَاكِهْ اَعْدَادِ اَمْدَادِ فِیضِ فَضْلِ اوْ دَرَبَارَةُ عَلَیَّانِ اِزْ شَكْرَتَايْ اِحْصَاوْ وَوَضِیْقِ
 شَمَارِ بَیْرُوْنِ اَسْتُ

Sonu: تَمَّ الْكُتَابُ بِمُحَمَّدِ لَهْ تَعَالَى وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَیْ رَسُوْلِنَا وَآلِهِ الطَّاهِرِيْنَ اَجْمَعِيْنَ وَسَلَّمَ تَسْلِيْمًا
 كَثِيْرًا فِیْ اَوَّلِ رَبِیْعِ الْاَوَّلِ فِیْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ مِنْ سَنَةِ ثَمَانٍ وَخَمْسِيْنَ وَثَمَانِيَاةٍ 858.

III — Muhtelif mektuplar (186 b — 227 b).

IV. Neşirde takip edilen usûl.

Eserin bütünü'nün tenkidli basımı (Édition critique) - tarafımızdan hazırlanmıştır.

Tenkidli Basım çalışmaları dört nüsha üzerinden yapılmıştır.

1 — M: Ankara Maarif Vekâleti Ktp. Nüshası.

2 — P: Paris Millî Ktp. Nüshası.

3 — A: İstanbul, Ayasofya Ktp. Nüshası.

4 — F: İstanbul Üniversite Ktp. Nüshası.

Nüshalar üzerindeki çalışmalarımızı, daha ziyade müellif nüshası olan M. nüshasının, bazı eksik kısımlarını, umumî bir tenkide tâbi tutarak diğer nüshalarla itmama münhasır bırakmayı düşündükse de sonradan diğer nüshalar hakkında da alâkahılara az çok bir bilgi vermek gayesiyle M. nüshasını esas alarak adı geçen nüshaların nüsha farklarını varyantlarda göstermeyi uygun gördük ve çalışma-

larımızı bu şekilde devam ettirdik. Fakat M. nüshasını esas almakla beraber bu nüshada hatalı ve şüpheli bulduğumuz kelimeleri tenkide tâbi tutarak doğrusunu bulup yazmayı denedik.

Paris nüshasında bulunan pek çok noktasız kelimeler, fuzulî bir kalabalık olur düşüncesiyle varyantlarda gösterilmemiştir.

M. nüshasına sadık kalmak üzere diğer nüshalardaki fazlalıkları metne almaktan kaçındık, onları varyantlarda gösterdik.

Yukarda izahını yaptığımız şekilde sağlam bir metni tesis etmeğe çalıştığımız eserin diğer kaynaklarla mukayesesine gelince; yukarıda işaret ettiğimiz gibi eser, zamanın muhtelif emîr ve büyüklerine yazılan mektuplardan teşekkül etmektedir. Bu mektupların ayrı ayrı ve kısa hulâsalarını yaptıktan sonra içindeki çeşitli malûmatı diğer kaynaklardaki bilgilerle mukayese ettik. Hiçbir kaynakta haklarında malûmat bulunmayan emîr ve şahıslar hakkında kat'î hükümler vermekten kaçındık. Eserde gerçek adlariyle anılmayıp da sadece lâkap ve unvanlariyle zikredilmiş bulunan bazı şahıslar hakkında alâkalı kaynaklarda tamamlayıcı bilgiye rashıyamadığımız için bunların kim olduklarının tesbiti hususunda ihtiyatkâr davrandık.

Şimdi eserden birkaç örnek veriyoruz :

MUKADDIME

3 حمد و سپاس خدایی را که اعداد فیض فضل او در بارهٔ عالمیان از تشگنای احصا و مضیق شمار بیرونست و طاق آسمان و زمین بیدایح حکمت و صنایع قدرت حضرتش مشحون ، خداوندی که در ادراک صفات ذات بیچون او عقل دورین و فکر ژرف اندیش در ورطهٔ قصور حیرانست و در سلوک فضای معرفت عالم حضرت ربوبیتش وهم تیزکام و خیال جهان نورد از غایت کلال افتان و خیزان 6

باکنتاد بزرگیء او پریشانست
 همه ادلهٔ عقلی و نقل برهانی
 9 ز پیش روی صفاتش چو پرده برگردد
 همه فسانه نماید علوم یونانی
 هزار سال بگنجه جلالتش نرسد
 12 نه صد هزار باندیشه نفس انسانی
 نه از عدم بوجود آورید ذاتش کس
 نه در وجود توان یافتن ورا ثانی
 15 ز نور پرتو او لمعهٔ تجلی کرد
 بدید گشت از آن آفتاب نورانی
 — بمون تربیتش لؤلؤء ثمن گردد
 18 درون جوف صدف قطره‌های نیسانی
 زخوان نعمت بی منتها و بی عددش
 میان اهل جهان دایرست مهمانی
 21 بساط رحمت او چون کشیده شد بجهان
 زیک نوالهٔ او گشت روح حیوانی
 بنور مشعلهٔ آفتاب عالم تاب
 24 گشاید از رخ گیتی حجاب ظلمانی
 بحکم نافذ سلطان تام ملک عظیم
 ورا رسد بجهان دعویء جهانیانی

27 عطوفی که بیک نظر رحمت چندین هزار هزار صورت دلربا از کتم عدم بصحرای وجود آورد
 هر یکی را بر وحدانیت خود شاهدهی عدل و ناطق فضل گردانید

و فی کل شیء له آیه

تدل علی انه واحد 30

2 اعداد MF: + اعداد PA || 4 ژرفی P نقل MAF || 12 نه AP: به M: نه F || 25 و بحکم نافذ سلطان تام ملک عظیم P: بحکم نافذ و سلطان تام و ملک عظیم MFA || 27-33 عطوفی که... کشد MAF: — P || 29-30 و فی واحد البیت M: — AF ||

- جباری که در مایده پادشاهی خویش کاسه سر نمرود را نصیب پشه نامام کرد و مجوب پاره در
 عرض گاه سحره فرعون خاک خسار در دیده امید ایشان پاشید مجیری که اگر مور نحیف بجبل
 متین عنایت او تمسک کند دیده مار را از سوی نفا باز کشد 33
- و روباه ضعیف اگر در چراگاه حمایت او راه یابد پنجه شیر نر درهم شکنند عظیمی که گلشن
 فردوس از حدیقه رضای او گلزار است و دوزخ دمان از آتش سحظ او شراری علیجی که در آینه
 معرفت او اسرار نهانی چون چهره روز روشن لایحست و نسیم رحمت او در مشام جان عالمیان چون
 رایحه عنبر اشهب فایح قادری که در تصور گنجد که یک لمح عنایت او از عالم عازب گردد اساس
 جهان سر بویرانی نهد و ترکیب عناصر و افلاک اجزا متسم و هدای مفرق شود مبدودی که جهت
 احراز نقطه کمال معرفت او خط نه دایره در همست و زبان حال عقل کل که افضل موجودات و اول
 مخلوقات در نشر آلا و بسط نمای حضرت او اخرس و ابکم که چون مایده ابتلاف گستراند
 گرگ و میش را در یک آبشخور مهر مادری و فرزند بیخشد و ارکان مختلف و عناصر متضاد را
 در یک بدن داغ ازدواج و انضمام بر پیشانی نهد حکیمی که چون معجون عجایب ترکیب کنند نوش را
 در صورت نیش جلوه دهد و درمان را در سلسک درد منخرط گرداند جوادی که سؤال سایلان
 آسمان و زمین بر تکریر ایام و تعاقب شهور و اعوام خزانة نعمت او را سپری نکند غفاری که جرایم
 بتدگان و اگر چه بدمد ریک بیایان باشد آمرزش او را مانع نیاید واهی که نوع انسان را بحکم
 «واقف کرمانجی آدم» خلعت اجتناب پوشانید و کاس اصطفا نوشانید و بر موجب «و حمانهم فی ابر
 و البحر» ایشان را طریقت معرفت سلوک دست و در یاد در یابند و جهد استخراج منافع برخبایای
 آن مطلع گردانید و بر مقتضای «ورزقناهم من الطیبات تارة بما کمل لذیذ و انتشار هنی» که غداء
 بدنست و مره با کتساب معارف و انتباس علوم که غداء نفس است جهت ایشان خوانی مهنا و مهنا
 کرد و مبنی بر اشارت «و فضلناهم علی کثیر ممن خلقنا تفضیلاً» ایشان را بر بیشتر مخلوقات
 شرف امتیاز بخشید چه بیشتر مخلوقات حق بر یک جبلت مجبولند و بر یک آفرینش مفسور بخلاف
 انسان که ذات او را از دو عالم علوی و سفلی آفریده اند و بصد هزار وسایط ارضی و سماوی بوجود
 آورده و خمیر مایه او را از لباب آفرینش ساخته و خلقت او را فهرست کائنات و انموزج مخلوقات
 گردانیده و بزبور نطق انتصاب قامت و حسن صورت و استخراج صنایع و استنباط علوم مخصوص
 کرده و صد هزاران درود و تحیات بر روان خواجه باد که مریدم را بنور معرفت از ظلمت شب
 جهالت بنور صباح یقین آورد و بکشتی هدایت ایشان را از تموج دریای هلاک بساحل نجات
 رسانید و بمعجزات باهر و دلالات قاهر ارباب عقول و اصحاب تجارب را حاجز گرداند و بفضل
 الخطاب و بلاغت بی نظیر خطبای قریش و فصیحای هاشم را داغ جهالت بر جبین بیان نهاد و بر آل
 و اشیاع خلفای او که جمله بزرگان عالم دین و سروران ملک یقین بودند مترادف و متوالی باد 51
- علیهم سلام الله ما جن اورق
 وما سح و سبی وما سبیح الرعد 60

31 سر MA : F || 34-39 روباه ... درهمست MFA : P || 35 ... رضا M : AF ||
 39 او MA : F || 39-44 وزیان حال ... نکند MAF : P || 39 موجودات MA : + است F || 42
 نوش را M : نوش AF || 44-45 غفاری که ... نیاید MAF : P || 49 واقعباس علوم MAF : -
 P | خوانی MAF : خانی P || 51 شرف MAF : شرفات P || 52 او را از دو عالم MAF : P || 56 بوج
 MP : + لجه AF || 58 داغ MPF : داغی A || 59 خلفا MAP : F | باد MAP : F || 60-61
 علیهم ... الرعد البیت MAF : P ||

- چنین گوید مقرر این کلمات و محرر این رسالات الراجی عفو ربه اقتدیر ابو بکر بن الزکی المتطبیب
 63 القنوی الملب بالصدر بلغه الله مناه واعطاء مصلحته فی دینه ودنیاه که بحکم انک در زمان صبا
 و عنقوان شباب و ریمان عمر برخی از ایام زندگانی خویش تحصیل کتب عربیت صرف کرده بودم
 و گرد رسالات نازی و پارسی و اشعار و لطایف و نکت و نوادر و ملمج فضلی ماضی اطاب الله ثراهم
 66 بر آمده و بخدمت استاذان آن فن زانو زده و بحسن ارشاد و لطف هدایت ایشان عجز و بجز آن
 صنعت واقف گشته و در آن باب استعدادی هرچه تمامتر حاصل کرده و گردن و گوش عروس عاقل
 ضمیر خویش را بفراید و فواید ایشان مزین گردانیده خصوصاً بمحضرت خداوندیم و استادم امیر
 69 عالم فاضل علامه عالم استاد فضلی شرق و غرب ذوالبیانین صاحب اللسانین که در باب کتابت بی نظیر
 در شیرة بلاغت مشار الیه هر مشیر بود اعنی بدرالدین یحیی افاض الله علیه سبحانه رحمته و کسایه
 لباس مغفرت در بعض اوقات بحسب سوانح امور بمحضرت مخدومان و دوستان بر شیوة کتاب مراسلات
 72 که بیشتر آن موقوفست بر اخوانیان ارسال کردم و مسودات آن بعضی بحکم اتفاق می ماند و بعضی را
 دست روزگار بضایع مقرون می گرداید
 و سهم الرایا بالانقیاس موع
 75 و جماعت دوستان و عزیزان ازین ضعیف التماس می کردند که آن مسودات را در سلک
 بیاض کشم و از آن سخنان مجموعی پردازم و من چون نکته « من صنف فقد استهدف » می دانستم
 از یم طاعیان بی انصاف و قادحان بی مروت از آن موقوف انجام می نمودم و چون سؤال ایشان
 78 در آن باب مکرر گشت و التماس بحد الحاق رسید اسعاف ایشان واجب گشت بحکم « المأمور
 معذور » در لباس حیرت و قناع خجالت از مسوداتی که دست داد تالیفی کردم و آنرا « روصة
 الکتاب و حدیقة الالباب » نام نهادم و بیشتر اشعاری کی در طی این مکاتبات مندرجست
 81 از قریحه خویش در سلک عبارت کشیدم بلکه جایهای نادر اشعار بیگانه در مواضع استشهد این
 مراسلات آوردم و در من بزید تقادان سخن و صرافان معنی بضاعة مزجاة و سیم ناسرة خود را عرضه داشتم
 همی ترسم از ریش خند ریاحین
 84 که خار مغیلان بیستان فرستم
 امیدست که چون عطالمة بزرگان رسد بخاصیت نظر ایشان که بحقیقت کو کرد اجر و اکسیر
 اکبرست در چشم بینندگان سنگش گهر و در مذاق خوانندگان زهرش شکر نماید و دانم که چون
 87 فضلی منصف در مبادی و مقاطع این کتاب نظر شافی کنند و این تالیف را بشرف قبول مخصوص
 گردانند از طمن جهال حقوق و حساد کنود رواج بازاران را کسادی دست نهد
 اذا رضیت عنی کرام عشیرتی
 90 فلا زال غضباناً علی لثامها

62-63 ابو بکر و دنیا : MAF — P || 66-67 بخدمت باب MAF — P ||
 67-68 استعدادی گردانیده : MAF — P | خداوندیم : M | پدرم : PAF || 69 ذوالبیانین : P | ذوالبیانین
 M : ذوالبیانین | اللسانین : MP | البیانین : AF || 70 بود : MAF — P | بدرالدین یحیی : MAF — P ||
 71-72 در بعضی بر اخوانیات : MAF — P || 72-74 و مسودات موع : MAF — P ||
 75 و : MAF — P | چون : P | عزیزان : MA | دلستان : F — P || 75-78 که آن مسودات را
 79-80 روصة الکتاب و حدیقة الالباب : MAF — P || 79 در لباس حیرت و قناع خجالت : MFA — P | تالیفی : MFA — P ||
 80-82 و بیشتر آوردم : MAF — P |
 داشتم : MAF | داشتمند : P || 83 خند : MAP | خند : F || 85 امیدست : MAF — P | بزرگان : MAF — P ||
 85-88 بخاصیت گردانند : MAF — P | حقوق : MAF — P | حساد کنود : MAF — P ||

MEKTUP

Bu mektup Ebû Bekr el-Konevî'nin Hüdâvend'i olan melikü 'l-üdebâ Bedrüddin Yahya'ya, bir fakihin, onun fazilet deryasından ve ilim güneşinin nurlarından istifade etmek istemesi hakkında yazılmıştır.

Mektupta, muhtelif ilimleri öğrenmiş, hünerli, istikamet sahibi olan bir fakih'in, bir müddet kendinin yanında (yani Ebû Bekr'in) yine kendisinden (yani Bedrüddin Yahya'dan) öğrenmiş olduğu ilimleri tahsil ettiğini neticede, «Hazret»in «nesîm-i şimal» gibi yayılan şanını, şerefini müşahede etmiş olduğunu ve nihayet susamış nefsinin, onun ilim ve edeb menbalarından doyumak maksadiyle bu «küçük ilim nehrinin» sularını içmekten vaz geçip «o sonsuz ilim deryasına» gitmek istediğini söyleyerek mektubuna son veriyor.

این خدمت محضرت خداوندم ملک الادبا والاضلا استاد الزمان فارس میدان علم
البيان بدرالدين محي اطاب الله براه اصدا رفته بود در بار فقهی که میخواست تا ازان 93
دریای فصیلت اغتراف کنید و از فواید انوار ان آفتاب علوم اقباس نماید

سلام علی المولی الذی انا عبده
و حق لثلی ان یکون له عبدا 96
هو السید الندب الذی راش اسهی
و حد سنان حین لم یعرف الحدا
علیه سلام کلا فاح نشره 99
مدی الدهر فوجاً اخجل البان والرندا

آفتاب فضیلت خداوندگار که در آسمان افادت علوم حقیقی و آفاق تعلیم مقدمات بقینی درخشانست
و ببرکت پرتو ضیا و شاع سنای آن عالی از ظلمت شب جهالت بنور صباح معرفت می رسند و از لجة 102
دریای ضلالت بساحل نجات هدایت می یابند از وصمت کسوف فنا در امان باری مصون باد شمع
سعادت در ایوان دعالی تابان و عروس منقبت در شهبستان ارادت خرامان

92-94 این خدمت نماید MAF : این خدمت محضرت آدمی دانشمند نوشته است P ||
92 خدمت MAP : رساله F || 2 علم M : علی A : علی المعالی و F || 93 بود MA : F — || 94 کند M :
AF — || 93 نماید M : کند FA || 98 - 95 سلام الحدا MAF : P — || 97 راش MA : راس
F || 99-100 علیه . . . الرندا البیت MAF : P — || 103 می یابند MAF : می آیند P || 103 مصون MAF : P —
| باری MAF : + تعالی P | شمع MAF : این شمع P ||

- 105 و هذا دواء لاتطيش سهامه
و يتخذ في الاغراض كالبرق في الدجى
- 108 صد هزاران بندگی و زمین بوس بدان جناب بزرگوار که مقصد فضلاى عالم و مطمح نظر
علمای عصرست اصدار می افتد جنابی که تشنگان راه حقیقت را مشربی گوارزنده و مسافران راه
معرفت را هوای سازنده است هر که باذیال عاطفت خاک آستان آن تمسک کرد از انبیا ذیاب
جهل و جنگل کلاب غباوت خلاص یافت و باز آنک بسایه رواق و اغصان و اوراق دوحه آن التجا
111 آورد ز گرمای آتش نادانی نجات حاصل کرد نیاز و تمطش بلم سده متیف که همزار آسمان
و همزانوی فرقدانست چون فضایل و مکام آن حضرت نا محصورست و جانب آن جناب دایما بدیده
خاطر مرموق و ملحوظ
- 114 از آن جنات سمادت اگر چه ماندم دور
نشدم دلم بهوای کسی دگر مسرور
خیال خدمت آن قبله در دو چشم نیست
117 هر چه چشم بهم شکل آن بود مسطور
چو جان و دل بقلای ملازم اند آنجا
چگونه باشم یکدم ز خدمتش مهجور
- 120 باری عز اسمه که محصل مآرب و مکمل مطالب و میسر هر عسیر و مقرب هر بعید است پیش
از هجوم لشکر منون و قدوم حشر روزگار بوقلمون سمادت تقبیل آن انامل که بحقیقت مفتاح ابواب
فضائل اند زوزی گرداند انه «لا یخیب الا ملین» این تصدیع مشتملت بر آنکک صدر اجل امام
123 فاضل فلان الدین جوانی هتمند و با انواع دانش متحلی است خاطری در غایت حدت و طبعی در
غایت استقامت دارد
- 126 ادیب فاضل این البیب
ذکی فی شمایلہ حرارۃ
تجاجیه بطرفک من بعید
فیفهم رجع طرفک بالاشارة
- 129 مدتی نزد خدمتکار نیز هم از ذخایر آن حضرت تحصیل کرده است و از مشارب آن اهلیت اغتراف
نموده اگر چه این چاکر از استفاده هر روزه آنحضرت محروم مانده است و از تحصیل هر ساعه
آنجناب مهجور شده لیکن صدق خاطر او از فواید خراید آن دریای مکرمت مشحونست و چهرة
132 طبعش بگلگونه تحصیل سالف گلگون
فان فارقتنی امطاره
فاکثر غدر انها ما نضب

110 گلاب MAF : + عطور P || 110-111 باز آورد MAF : - P || 112 مکارم MPA :
کرم F || 118 ملازم MAF : مشفل P || 120 مآرب و MAF : + مقاعد || 121 آن MA : - PF =
122 انه لا یخیب الا ملین : MAF : انه لا یخیب الا ملین P | گرداند MAF : گرداند P || 123 فلان الدین MAF :
اکرمه الله || 133-34 - فان . . . نضب البیت MAF : - P ||

- 135 و مذکور از بس که صیت آنحضرت را در عالم از هبوب نسیم شمال سایر تر و از طرق خیال
دایر تر دبد و امارت آن فضیلت را « کالشمس لا یحیی بکل مکان » مشاهده کرد بهزیمتی درست
و اجرائی صادق احرام خدمت بسته قصد آن کعبه ابراز و قبله احرار کرد
- 138 (مکانه عاف الشرب من هـ النهر الصغیر فقصد نحو ذلك البحر الفزیر) و کره صحبه هذا لتقیر
لوقیر فوجه تلقاء ذلك الملك الکبیر
- و درین باب حق بدست مذکورست که مثل سجاور ملکاً او بجزاً شذبه است و فواید آن را
141 بچشم اعتبار دیده از جود بی نهایت آنحضرت مأهولست که چون شرف استمداد خدمت حاصل
کنند از آن عالم مرادی محظوظ شود بنظر سعادت آن جهان آزادی ملحوظ گردد و نفس آشنه
او از آن مشرع علوم و مهمل آداب سیراب آید

135 مذکور MAF: مذکورست P || 136 یحیی M: یحیی PAF || 137 احراری M: یحیی PAF ||
138 عاف MAF: غاری P || 139 نالام MAP: — F || 142 — محظوظ شود: MAP محظوظ و F ||
آن جهان آزادی MAF: آن آزادی P || 143 آید MAF: + انشالله تعالی بالسلام

MEKTUP

Bu mektup Ebû Bekr el-Konevî'nin «Hudâvend'i ve üstadi olan «Efdalü'l-müteahhirîn» Bedrüddin Yahya'ya onun daha evvel kendisine, mektuplarını geciktirmesi sebebiyle müşfikane bir itabı ihtiva eden mektubuna cevap olarak yazılmıştır.

Mektupta, «Şan ve şerefte şimal yıldızı kadar parlak, yükseklikte feleklerle müsavi olan» «Hazret» ten, «hicran oklarının darbeleriyle yaralanan» kendisine bir mektubun geldiğini ve içinde kendinin o yüksek Cenab'a mektuplarını geciktirdiğinin işaret edildiğini söylüyor. ve «Hazret» i hiç unutmadığına Tanrının şahit olduğunu, fakat seferlerin çokluğu ve «müzâvelet-i şedâid» sebebiyle aynı zamanda, «Hâzret» in gözünün bu bendenin zahmetlerini mütalâa edecek kadar düşük ve kulaklarının bu hizmetkârın boş sözlerini işitecek kadar basit olmaması hasebiyle mektuplarını geciktirdiğini kaydettikten sonra mektubuna son veriyor.

این خدمت بحضرت خداوندم واستادم افضل المتأخرین بدرالدین یحیی رحم الله علیه در جواب مشرفه که نزد کاتب نوشته بود درباب تأخیر مکاتبات عتابی مشفقانه فرموده اصدار افتاد 144

بنفسی کتاب جاء منك محتم
له في صميم القلب ود تحميم 147

نهضت له لما أتاني مبعطلاً
وظلت به يومی من البشر ايسم
وصيرت عنوان الرسالة كعبه 150

اوجه وتجهي نحوها ثم اخدم
دعنتي على بمد دعاء مشوقاً
فظلت اليها كاني محرم 153

فناجی ضمیری اذ اتنی ضمیرکم
فصرنا على شطالنوی نتکام
وايمنت طرفی فی رقوم سطورها 156

فشبهتها بالروض وهو منعم
واودعتها في اقلب مني ونحوها
ازی رغبتی من حیث انوی واعنم 159

144 - 145 این خدمت افتاد MAF : واین خدمت هم پیش استاد مذکور بدرالدین نوشت در جواب معاتبه رود P || 148 - 149 نوشت ایسم MAF : — P || 152 - 161 دعوتی معدم MAF :
— P || 154 ضمیری MA : ضمیر F ||

- فَاعْذِبْ مِنْ وَصْلِ تَصْدَاهِ هَاجِرٍ
وَاحْسِنْ مِنْ يَسْرِ تَلْقَاهِ مَعْدَمِ
مَدَامٍ وَلَكِنْ الْمَدَامَةُ مَرَّةٌ
وَرَدٍ وَلَكِنْ شَمَهُ لَيْسَ يَزْكُمُ
حُرُوفٍ وَقِرطَاسٍ تَرَاثَتْ كَأَنَّهَا
سَمَاءٌ يَجْلِبُهَا بِنْدُورٍ وَانْجِمِ 162
- چون خطاب بزرگوار از آنحضرت که در شرف موازی سماک و در رفت مساوی اهلآکست
حضرتی که منبع فضایل وجمع افاضل وملاذ هنروران جهان و مفرع محنت زدگان روزگار است بمن
بهرتر که افتاده سورت کاس فراق آن دولت وخسته ضربت سهام هجران آن جنابم رسید 168
- بوسیدم وبر دیده بی خواب نهادم
ببچیدم وتموید دل شیفته کردم
از برکت وصول آن دل بی قرار را نسکونی ودیده بی خواب را آرامی حاصل گشت دواتی که
مطلوب دیرینه وسعادتی مأمول بزرگت بود روی نمود
الحمد لله حمداً لا انقضاء له
علی بلوغی آمالاً ارجیها 171
- عالی بنده نوازی در اثناء سطوران مسطور وجهانی چاکر پروری در ضمن مطاویء الفاظ
وآن مندرج بود الفاظی چون رخسار
دلبران زیبا وچون روضه بهشت دلگشا آراسته چون پر طاوس پیراسته چون بزم کیکلوس
چون آن عبارت و آن خط خوب پیش آرم
همه جوانب من پر ز در مکنونت 174
- اشارتی که در ضمن خطاب بزرگوار فرموده بود و بیازجست تأخیر زحمات بدان جناب رفیع
مشرف گردانیده مصور گشت خدای گوا هست که همیشه ذکر آن حضرت ندیم دل و سمیر ضمیر است
ودعاء آن دولت ورد اوقات وحرز نوای و ملمات است اما بواسطه کثرت اسفار ومزاوت شاید
لیل ونهار شرط ادای عبودیت بطریق کتابت در توقف می ماند وخدمتی که فرض عین است
بحسب این اسباب متخلف می شود وهم در خاطر می گذرد که چشم آن حضرت از آن بزرگوار
ترست که هر باری بمطالعه زحمات بنده مشغول گردد وگوش آن دولت از آن شریف تر که هر وقتی
سوی سخنان بی طایل خدمتکار ملتفت شود
فلست بالباطل المردود اشغله
لانه باقتباس الفضل مشغول 180
- پس مبنی برین کلمات بر دعایی که وظیفه مخلصان وثنایی که عادت بندگان یکدل باشد اقتضای
افتد که همیشه اوقات آن جناب منبع بر ابتناء ذکر جمیل واقثناء اجر جزیل موقوف باز
وچشم حوادث روزگار از ملاحظت آنحضرت مکفوف و مصروف بالنی وآله الاخیار 186
- 162-165 مدام . . . انجم : MAF - P. || 166 مساوی MAF : + و مخاضی P || 172 نمود MAF :
+ الحمد لله تعالی P || 173 سطوران مسطور MF : سطور MF || 176 آرم MAF : مهم P || 178 MAF : - P ||
179 خدای MAF : + تعالی P || 180 لیل ونهار F : - MPA || 182 متخلف MAF : مختلف P || بزرگوار
MA : بزرگتر P : بزرگوار F || 183 وگوش . . . وقتی MP : - || 184 بی MAF : - P || 185 اشغله MAF :
مشغله P || 188 : مبیع MAP : منبع F || 189 مکفوف MA : + والله اعلم بالسلام P | مصروف MA : - P

MEKTUP

Bu mektup, bir Büyük'e, Cimri* ordusunun in hizamı ve havâric-i bî-din ve Türkmenlerin cemiyetlerinin dağılması hakkında yazılmıştır.

Mektupta, onlar, (yani Cimri tâifesi) «o Hazret'in bendelerinin elinde kahrolmuşlardır,» cümlesindeki Hazret'in, H. 676 senesi Muharrem ayının 7nci perşembe günü Cimri ve taraftarlarını mağlûbederek Cimri'yi öldürten Selçuk Sultanı Gıyaseddin Keyhusrev III. olması ihtimali kuvvetlidir.

Mektupta, servet hırsıyla basiret nazarları bağlanan «tâife-i bugât ve zümre-i tugât» ın belâ baltasını kendi elleriyle yine kendi ayaklarına vurduklarını, müslümanların pek çok mallarının, kıymetli eşyalarının bu «evbâş-i bî-bâk ve erâzil-i etrâk» in ellerinde mahvolduğunu, onların, zulüm kurtlarını ve azgın köpekleri fitne ve fesat sahrasına salıverdiklerini hattâ bu yüzden iki yolcu veya iki arkadaşın bir yerde buluşmasına imkân kalmadığını kaydettikten sonra onların, hakikatte «muâreke ormanlarının arslanları olan» o Hazret'in bendelerinin elinde kahr ve perişan oldukları neticesinde duyulan sonsuz sevinci zikredip «inşallah bundan sonra Hazret'in devleti sayesinde ortalık düzelir ve halkın işleri yoluna girer» diyerek mektubuna son veriyor.

Mektubun tarihi de H. 676 Muharreminden sonra olmalıdır. Çünkü Cimri tehlikesi ancak bu tarihte tamamiyle bertaraf edilebilmiştir.

* Cimri olayı hakkında Bibliyografik malûmat için bak.

[1] M. F. Köprülü, Anadolu Beylikleri Tarihine ait notlar, T. M. c, II, s. 14 - 22.

[2] M. F. Köprülü, Anadolu İslâmiyet, DEFM, c. II, s. 281 - 311.

[3] O. F. Sağlam, Şimdiye kadar görülmiyen Cimri sikkesi, Belleten, c. IX, sayı 35, s. 190, 1945.

[4] A. Sadık Erzi, Ord. Prof. İ. Hikmet Ertaylan: Yûsufî-i Meddah, Belleten, c. XIII, sayı 49, s. 190, 1949.

این تهنیت بحضرت بزرگی اصدار افتاد درباب انہزام لشکر جبری لعین
وہرا گندہ گشتن جمعیت ترکمنان و خوارج بی دین

- باری تعالیٰ مشارب انعام آن حضرت و مناہل اکرام آن دولت را از ازدحام اعدای حقود
192 و ورود حساد کنود صافی داراد رایت جهانداری ہمیشہ در اوج نصرت افراشته وقصر
کامرانی بنقوش تصاویر خلود نکاشته حق علمست کہ چون استماع افتاد کہ این طایفہ بغاۃ و زمرة
طفاۃ کہ بطر ثروت نظر بصیرت ایشان بسته بود و دیو غرور شیشہ عزیمت ایشان را بسنگ
195 بی فکری شیسکہ و مرغ هوای کاذب در آشیانہ تجاویف دماغ ایشان بیضہ ہوس باطل نہادہ
و در دیک جگر و دلشان مزورہ سودای بی حاصل پختہ تا بواسطہ این معانی در زمرة اشقیاء معدود
گشتند و بدست خود تیشہ بلا بر پای خود زدند و بداع « بخربون بیوتہم بایدہم » [1] موسوم شدند
198 و از سر نا پاکی و بی دینی مانہای موفور و زغایب و غرایب نامحسور مسلمانان بدست اوہاش بی باک
و اراذل اتراک ضایع گردانیدند و دماء و فروج ایشان را کہ در اوعیہ شریعت و حصون طریقت
مصون و محروس بودند دستمال ہر خسی و پای کوب ہر نا کسی کردند و غبار فتنہ بر صحن عالم
201 چنان انگیزند کہ چشم راحت را پر خاک و چشمہ عافیت را پر خاشاک گردانیدند و گرگان ستمکاری
و سکان بی داذی را بر صحرای فساد و فضای فتنہ چنان پراگندند کہ دو کس را از ابنای سہل
و زمرة رفاق در راہی طریق اتفاق دست نمی داذ و وجہ مراققت ظاہر نمی گشت بدست بندگان
204 آن دولت کہ بحقیقت شیران بیشہ معارکہ و ہنگام دریاہی مقاتل اند تقہور شدند و از آب شمشیر
آب دار و زبان ستان جان شکار چاکران آن حضرت آیت « جزاء بما کانوا یعملون » [2] معانہ شنیدند
و صورت « فدمناہم تدمیراً » [3] بچشم حقیقت دیدند و طعم « و مرقتاہم کل ممزق » [4] بذائقہ
207 تجربت چشیدند و کلمات « یا لیتنی لم آخذ فلاناً خلیلاً » [5] در خاطر ندادت بصد زبان حسرت
گردانیدند تا خلقی از آن جملہ مخدولان و زمرة خائیان و خایبان طعمہ سیوف و عرضہ ختوف
گردانیدند
- 210 و خرمن باقیان را بیاذ نصرت در صحرای خسار و بیابان دمار داذند « کالفرش المہیوث » [6]
ایشان را آوارہ و سرگردان گرد عالم دوانیدند و علامہ « کانہم حمر مستنفرۃ فرت من قسورہ » [7]
بر ناصیہ حال خود دیدند

190-191 اصدار MAF: تحریر P- انہزام لشکر جبری لعین بی دین M: انہزام لشکر جبری لعین
وہرا گندہ گشتن جمعیت ترکمنان و خوارج A: انہزام لشکر وہرا گندہ گشتن جمعی ترکمنان و خوارجی P: انہزام
قومی از متہردان F || 192 ازدحام اعدای حقود و ورود حساد کنود M: ازدحام حقود و ورود حساد کنود FA:
تکدیر مصائب و تنفیض نوابی P || 193 تصاویر MAF: تصاویر و تصاویر P || 195 شکستہ MAF: زده P ||
باطل MAF: P || 198 نا پاکی MAF: نا پاکی P — بی باک MAF: P || 199 ضایع MAF: ضایع P ||
203 رفاق MAF: رفاق P — نمی داذ MA: دست AF || 208 زمرة خائیان و خایبان MAF: زمرة خایبان و
خائیان P | 211 آوارہ MAF: P — P || 213-21b مما ہریق کالطین البیت M: — AF | قد عادترب
الصحاری P: قد کن وجہ صحرای M ||

[1] Haşr sûresi, âyet No. 2.

[2] Secde sûresi, âyet No. 12.

[3] Furkan sûresi, âyet No. 36.

[4] Sebe' sûresi, âyet No. 19.

[5] Furkan sûresi, âyet No. 28.

[6] Karia' sûresi, âyet No. 4.

[7] Müddessir sûresi, âyet No. 74.

- 213 تراهم ورماع لقوم تميمهم
كالشيب تنفض في اثر الشياطين
- 216 مما هريق دماء القوم بينهم
قد عاد ترب صحاري الحرب كالطين
- 216 چندان شادمانی روی نمود واستظهار واعتضاد افزود که انداد اعداد آن باستغراق اوراق
بیابان ترسید و سخن فسحت آن بکام تقریر و تحریر پیوده نگردد گلاه مباحات مماس فرق اکلیل
باشد و سوار مفاخرت بمصم کف الخضب رسید
- 219 از این بشارت خرم که ناگهان آمد
نسیم عافیت و نفضه امان آمد
- 222 عروس امن که بد رفه از کنار همه
بعون رحمت حق باز در میان آمد
- 225 جهان که گرگ صفت بود پیش از این با خلق
پیش باز چو یاران مهربان آمد
هنر به ملک بتأیید حق تلاق کرد
مضرتی که بگیتی از آن سگان آمد
- 228 شك نیست که طبع شمشیر را در اصلاح مزاج فتنه خاصیتی عجب است و دست سنان را در
ازالت غبار ظلم تأثیری بدیع اگر نه هیئت شمشیر آب دار بوذی آتش فساد در جهان زیانه زدی
وهیوب صرصر بیادای آب رویها بردی و ضعفها را از دست اقویا جان باب آمدی و درویش سبوت
توانگر کشیدی و مینی بر ظلم و تعدی که در طبایع مرکوز و مجبولست شرر شرمیان اهل عالم
231 متطایر گشتی و اثر نکایت آن تا فلك اثیر رسیدی و صید راحت که بهزار حیلہ در دام بنی آدم می
افتد از میان عالم رمیدی و ماده حرث و نسل بانقطاع انجامیدی و لقد احسن من قال
- 234 تیغ سیاست که مرا روی ملک را
در کل حال تازه تر از برگ گل کنند
خون خوردن اعادی در طبع پادشاه
تأثیر صد مفرح و صد جام مل کنند
- 237

217 - 218 آن نگردد PAF: M — || 218 کام PA: کلام F || 218 - 227 گلاه آمد
PAF: M — || 224 پیش PA: پیش F || 226 تلاق AF: باطل P || 226 - 233 شك نیست قال PFA:
M — || 228 شك نیست که طبع شمشیر را در اصلاح FA: P — || 229 بوذی PA: بوی F || 230 هیوب
PF: هبوت A || ضعفارا P: ضعفا AF || 234-243 تیغ ستمکادی PAF: M — || 234 سیاست A:
سیاست است PF || 239 عجبون PA: عجبون F || 240 تقر PF: تقر A ||

اعلی الممالک ما بینی علی الاصل
والظمن عند مجیهن کاقبل
وما تفر سیوف فی ممانکها
حتی تقلقل دهرأ قبل فی القال 240

243 ان شاء الله بعد ازین بفر دوات آنحضرت احوال جهانیان مستقیم گردد و کارهای خلاق
منتظم شود چنانکه بریدفته گرد فضای امن و راحت نگردد و سیاره ستکاری در ولایت

246 عافیت تردد نکنند و انیاب نوایب شکسته و دستهای حوادث بسته شود چنانکه مردم صورت
پریشانی و نقش تشویش از آینه خیال محو گردانند و مثال آنرا جز در شکن زلف دایران و بیچ
کیسوی ماه رویان نبینند

وهذا دعاء یفرح الدهر عنده
و یشمل کل الناس بالحنینات

MEKTUP

Bu mektup, melikü'l-efâzil emîr Bedrüddin Yahya'ya yazılmıştır.

Mektupta «mücessem-i efâzil -1- asr ve muhayyem -i emâsil-i âlem» olan Bedrüddin Yahya'ya karşı duyduğu muhabbet ve iştiyaki kaydettikten sonra bir müddettenberi «Cenab-ı buzurkvâr» a mektup yazmadığını çünkü onun mübarek kulağının hiçbir şeye yaramıyan sözleri işitmekten daha şerefli ve gözünün tertipsiz her yazıyı mutalâadan aziz olduğunu zikrediyor «fakat zaman geçiyor, bigâneler yukardaki sebeplerden dolayı benim Hazret'e mektup göndermeyişimi adem-i iltifatıma hamlederler ve hakikat olmiyan bir hâli hatırlarından geçirirler» diyor. İşte bunun için mektup yazdığını izah etmek istiyor. Hazretin işlerinin yerinde, sıhhatinin iyi olduğunu ve nihayet Cenab'ın bendeleri, yakınları ve akrabalarının da durumlarının mükemmel bulunduğunu işittiği zaman Tanrı'ya «secde -i şükr»ettiğini zikrederek mektubunu bitiriyor.

249 این خدمت بحضورت خداوندیم ملک الافاضل بدیع الدهر وقریب العصر امیر بدرالدین یحیی اطاب الله ثراه اصدار رفته بود

252 جوہر ہم بندہ حرص خدمت تست
اگرچہ حرص بنزدیک عقل مذموم است

زخاک پای توکش می برند دست بدست
بین کہ مردم چشم چگونہ محروم است

255 قبا الله ابلغ ما ارتجی
وبالله ادفع مالا اطیق

258 هر پرتوی که از ساکنان عالم کامرانی و متصرفان خطه جاودانی و متقلدان ولایت سعادت و متمسکان بقعه طهارت و مجاوران سرادق الهی و محصلان کلمات نامتناهی بطریق فیضان و سبیل سریان بر مشق

249 این خدمت... رفته بود MAF: این خدمت بحضورت ملک الامرا والفاضل بدرالدین یحیی اطاب الله
ثراه اصدار رفته بوده ام P || 249 خ. اوندیم: MA — || قریب العصر MA: الثباہل F | امیر MA: F ||
اطاب الله 250 ثراه MAP: F — || 252 اگر MAF: واگر P || 253 تو MAP: —: F || 255 رنجی MAF
: فیبا یحیی P || 257 از MAF: —: F ||

261 مساکین و گروهی از ارباب ماء و طین که در ظلمت خانه عناصر و کنج زندان ارکان عقید برازخ
هیولی و صورت مانده اند و بطبیبات مستمار و بلدات ناپایدار که بحقیقت چون خیال و خواب و لمان
سراب بی ثباتست مشغول گشته نزول می کنند نثار ذات بزرگوار فلانی باذ آینه نفس از ژنگار
حرص و غبار غفلت مصون و تجاوزیافته سینه و دل از ذخایر حکمت و نفائس معرفت مشحون
بالبی و عترته اجمعین

264 و هذا دعاء ایس یجذب روضه
و یبقی مدی ! لایام بالنور حالیا

267 خدمات و تحیات بخوشی اعتدال هوای جوانی و مذاق شراب ریحانی و لذت نیل آمال و امانی و جسد
جلوه غوانی بمدد تطرات شب نیم بر صفحات گلهای طری و معادل نغمات و اصوات بلابل
سحری بد انجناب بزرگوار که مجسم افاضل عصر و محم امائل عالم است اصدار می افند

270 سلام کصوت الرعد فی اذن مجذب
أحس یاسبال الحیاء المتقطر

273 سلام الی الآذان حلو و صوله
کوعد ناتیان الحیب مبشر
سلام کتسلیم الطیب معالجا

276 علی دنف حلف الفراش مستر
سلام کتسوید العذار اذا بدا
دقیقا لطیفاً فوق خد مخمر

279 نایره اشتیاق بدر یافت سعادت خدمت بجدی است که از تسکین حرارت آن آب هزار دجله
و جیحون قاصر آید و سخن آرزومندی چنان عریض است که دست هزار مهندس تقدیر و تحریر
مساحت ساحت آن نکنند و مرتبه نیازمندی چنان بلندست که بیان هزار وهم و خیال بذروه تصور
آن نرسند شک نیست که رنجور را بحصول صحت و اسیر را بوصول خلاص و تشنه را بلغای آب و عاشق
شیفته را بحضور معشوق و مسافر دور دست را بهوای وطن و درویش معیل را بوجدان مال و گرفتار
282 شب کربت را بطلوع صبح ایناس اشتیاق و تخنن هر چه بیشتر باشد بازی تعالی دریافت سعادت
خدمت بر خوبترین حالتی میسر کناد

و هذا الذی ابغیه یا ام مالک

260 هیولی MAF: هیولا P || بلذت M: لذت PAF || سراب P: سرابی MAF: || 261 نفس MAF:
نفس P || 263 عترته: عتره: MA — F | اجمعین MA: — PF || 264-265 و هذا... حالیا البیت
MAF: — P || 268 که MAF: — A || 269-270 سلام... المتقطر البیت MAF: — P || 273-274 لام... مستر
MAF: — P || 275-276 سلام... مخمر البیت M: — PAF || 278 است MAF: — P | دست PM: —
AF || 279 بیان MAF: بیان P || تصور MAF: — P || 280 بوصول M: بوجود PAF | آشنه را M:
آشنه A || 281 شیفته را MAF: شیفته A || درویش معیل را MAF: بی P || 283 حالیا MAF: و جیحی P ||

285 مدتی شد که خدمتی بدان جناب بزرگوار اصدار نیفتاد و تصدیقی در قلم نیامد چه سمع مبارک آنجناب از آن شریف ترست که با اجتماع هر سخنی بی حاصل تصدی نماید و چشم آن حضرت از آن عزیز تر که بمطالعه هر نوشته بی ترتیب مشغول گردد

288 فلست بالباطل المردود اشغله
لانه باقتباس الفضل مشغول

291 اما چون مدت متمادی می گردد و زمان متطاوول می شود و ارسال خدمت بحسب این اعدار موقوف می ماند بیگانگان بر بی ثباتی و عدم التفات حمل میکنند و خلاف واقع در خاطر می گذرانند حق علیست که چون استماع می افتد که امور آنحضرت در سلك ازادت منتظم است و ایام و ایالی بر قضیه مشیت آنجناب جاری و صحت که اصل نعمتها و امن که سر دفتر راجت است حاصل است
294 واحوال بندگان و نزدیکان مضبوط و مزاج خویشان و متعلقان محروس سجده شکر کرده می شود و از باری تعالی مزید آن اسباب خواسته می آید باجابت مقرون ناذ

286 سخن MAF: شخصی P || 291 می ماند MAF: - P || 292 می افتد MAF: افتاد P || 293 صحت
MP: + ذات FA || امن MP: + روزگار FA || 294 نزدیکان MP: + و متعلقان FA | مزاج MP:
+ اقارب و FA. | و متعلقان MP: - AF || 295 باذ MAF: + بخدمت و آله P ||